

ΘΕΑΤΡΟΝ ΤΣΟΧΑ: „*Ἡ Μυλόπετρος*“, δράμα εἰς πράξεις τρεῖς, ὑπὸ Πολυβίου Δημητρακοπούλου.

Εἶνε ἴσως τὸ πρῶτον σύγχρονον ἑλληνικὸν δράμα, τὸ ὁποῖον παρηκολούθησα εἰς τὸ θέατρον μ' εὐχαρίστησιν ζωηράν, τὸ ὁποῖον μ' ἔκαμε νὰ διασκεδάσω, — μαζὶ μὲ ὄλους τοὺς θεατάς, — καὶ νὰ αἰσθανθῶ ἐνδιαφέρον διὰ τὴν συνέθειαν καὶ περιέργειαν διὰ τὴν λύσιν, καὶ νὰ νανατριχιάσω εἰς ἓνα-δύο μέρη, καὶ νὰ θανατώσω εἰς ἄλλα τόσα, καὶ νὰ γελάσω εἰς πολλά, καὶ νὰ χειροκροτήσω, συγγραφέα καὶ ἠθοποιούς, μὲ τὴν καρδίαν μου. Καὶ εἶνε ἐν τούτοις τὸ μόνον ἐπιτυχημένον ἔργον, διὰ τὸ ὁποῖον θὰ εἶχα τὰς περισσοτέρας ἀντιρρήσεις καὶ τὰς μεγαλειτέρας ἐπιφυλάξεις. Μὲ συνήρασεν ἐκεῖνην τὴν ὥραν, μ' ἐγοήτευσεν διὰ μίαν στιγμὴν, ἀλλ' ἔπειτα, ὅσον ἠθέλησα νὰ ἐξετάσω ἀπαθῶς τί εἶδα, νὰ αναλύσω ψυχρῶς τί ἤκουσα, ἠσθάνθην ὡς μίαν ἀπογοήτευσιν, ὡς μίαν λύπην, τὸ κενὸν ἐνεῖνο τὸ ὁποῖον ἀφίνει εἰς τὴν ψυχὴν μας ἢ διάλυσις μᾶς ὥραιας ἀπάτης...

Πρὶν ἐξηγήσω τὸ ἀνεξήγητον αὐτό, ἐπιθυμοῦσα νὰ το τόνισω. Ἔργον, τὸ ὁποῖον ἐπιτυγχάνει καὶ χειροκροτεῖται, ἔργον τὸ ὁποῖον ἀπατᾷ, συναρπάζει καὶ γοητεύει, ἔστω καὶ διὰ μίαν στιγμὴν, φαίνεται ὅτι δὲν εἶνε ἔργον κοινὸν καὶ ἀσήμαντον. Ἐπειτα κάμνει καὶ κάτι ἄλλο, ἀκόμη σπουδαιότερον: κινεῖ κατὰ παράδοξον τρόπον τὴν σκέψιν, ὑποβάλλει ιδέας, παρουσιάζον κάτι μεγαλοπρεπὴ κενά, οἰοεὶ κενούς στυλοβάτας, τοὺς ὁποίους ὁ ἀκροατής, ἂν εἶνε ἱκανὸς νὰ τοὺς διακρίνῃ, θὰ συμπληρώσῃ, θὰ κοσμήσῃ δι' ἐργασίας ἰδικῆς του. Καὶ ἡ ἀρνητικὴ αὐτὴ ὑποβολὴ δὲν εἶνε μικρὸν πρᾶγμα! Ἀποδεικνύει, ὅτι τὸ ἀσυνείδητον τοῦ συγγραφέως, — πολυτιμώτερον κάποτε τοῦ ἐνσυνειδήτου καὶ ἄξιον μεγαλειτέρας προσοχῆς, — τὸ ἀσυνείδητον αὐτό, τὸ ὁποῖον θὰ ἔφερον εἰς ἀπελπισίαν κάθε μετριότητα, ὁ κ. Δημητρακόπουλος τὸ κατέχει εἰς μέγαν βαθμόν. Καὶ εἶνε ἴσως ἐν χαρακτηριστικὸν τοῦ ταλάντου

του. Θὰ ἦτο κοινοτοπία ἀλλὰ καὶ ἀλήθεια, νὰ τὸν παραβάσω πρὸς γῆν ἀγαθὴν καὶ γόνιμον, ἢ ὁποία παράγει πλουσίως ἀφ' ἑαυτῆς, χωρὶς λίπασμα, χωρὶς καλλιέργειαν καὶ χωρὶς σπορὰν ἄλλην, ἀπὸ τὴν τυχαίαν.

Ὀλόκληρον τὸ ἔργον τοῦ κ. Δημητρακοπούλου, ἀπὸ τῆς *Μαρκέλλας* μέχρι τῶν *Μυλοπετρῶν*, μοῦ κάμνει αὐτὴν τὴν ἐντύπωσιν. Ὁμοιάζει μὲ ρεῦμα ἄφθονον καὶ ἀγάρρουν, τὸ ὁποῖον καταβάζει ὀρητικῶς μαζὶ μὲ τὸ νερόν, ἴλυν, ἄμμον ἀτελεύτητον, ὀλίγα ψήγματα χρυσοῦ καὶ μερικὸς μαργαρίτας... ante poros. Τὰ πολύτιμα αὐτὰ πράγματα χάνονται εἰς τὴν σωρείαν τῶν κοινοτοπιῶν, τῶν ἐπιπολαίων δογματισμῶν, τῶν εὐκόλων φιλοσοφημάτων, τῆς κενῆς ἀμετροπειᾶς, τῶν ἀγοραίων εὐφυολογιῶν, τῶν τετριμμένων λογοπαιγνίων καὶ τῶν ἐξωφρενικῶν παραδοξολογημάτων. Καὶ ὅμως ὁ χρυσοῦς εἶνε χρυσοῦς καὶ ὁ μαργαρίτης μαργαρίτης... Πολλάκις λέγεις: «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος χύνει μελάνι». Ἄλλ' εἶνε στιγμὰι τοῦ συλλογίζεσαι: «Αὐτὸς ὁ ἄνθρωπος θὰ ἦτο μεγαλοφυΐα». Θὰ ἦτο... ἀλλὰ τί του λείπει; — Ἴσως ἂν ἐφρόντιζε νὰ μελετήσῃ καλλίτερα πράγματα;... Ἴσως ἂν παρηκολούθει περισσότερον τὰς νέας ιδέας, τὸ νέον ὕφος, τὴν νέαν τέχνην;... Ἴσως ἂν δὲν περιορίζετο εἰς τὰ πεζογραφήματα τοῦ Οὐγγῶ, κατὰ μετάφρασιν Σκυλίτη καὶ Καρασούτσα;... Ἔ; — Ὅχι, ὄχι, ἀστειεύομαι. Θὰ ἦτο πολὺ ἀφελῆς ὁ ἰατρὸς ποῦ θὰ ἔδιδε παρομοίας συνταγὰς. Καὶ ἂν θέλετε μίαν ἀπάντησιν εἰς τὴν ἐρώτησιν, ἐρωτήσατε εἰς τὴν προσειχὴν σας τὸν Πανάγαθον, νὰ σας διαφωτίσῃ, διατὶ ἠδόκησε νὰ διαμοιράσῃ μὲ τόσας ἰδιοτροπίας τὸ πολυτιμώτερον δῶρόν του ὑπὸ τὰ πτωχὰ κρανία τῶν πλασμάτων του.

Κ' ἐγὼ τότε θὰ σας ἐρωτήσω: Διατὶ ὁ Παῦλος Γλυκᾶς (ὁ ἤρωας καὶ ὁ συγγραφεὺς τῶν *Μυλοπετρῶν*, εἰς τὸ δράμα ἐννοῶ), διατὶ ὁ Παῦ-

λος Γλυκᾶς δὲν εἶνε μεγαλοφυής; Ὁ κ. Δημητρακόπουλος ἔχει ὅλην τὴν διάθεσιν νὰ μας τὸν παραστήσῃ ὡς μεγαλοφυΐαν παρεγνωρισμένην, ἀλλ' αὐτὸ δὲν φαίνεται οὔτε ἐξ ὅσων λέγει ἀπὸ σκηῆς, οὔτε, πολὺ ὀλιγώτερον, ἐξ ὅσων πρῶττει. Ἡ περιπέτειά του ἐκείνη ἢ μοναδική, ἢ τραγικωτάτη, ποῦ καταβάλλεται ἀπὸ τὴν πολλὴν ἐργασίαν καὶ ἀπὸ τὴν πολλὴν παραγνωρίσιν, καὶ συντρίβεται ἀπὸ τὴν πτωχείαν καὶ προσβάλλεται ἐπιτέλους ἀπὸ φθίσιν, καὶ μέλλει νὰ ποθᾶν ἔντος ὀλίγου, καὶ τὸ μανθάνει ἀκριβῶς καθ' ἣν στιγμὴν, ὡς εἰρωνεία τῆς Εἰμαρμένης, τοῦ ἔρχεται μία ἐπιστολή, ἢ ὁποῖα τοῦ ἀναγγέλλει ὅτι ὁ θάνατος ἐνὸς θείου του τὸν κάμνει ἑκατομμυριοῦχον, — μόνη αὐτὴ ἢ θέσις θὰ ἦτο ἱκανὴ νὰ κάμῃ ἓνα δρᾶμα καὶ νὰ συγκινήσῃ βαθέως καὶ ἀληθῶς ὅσον ὀλίγα. Ἄλλ' ἔπρεπε ὁ ἥρωσ αὐτὸς νὰ ἦτο τρώντι ἥρωσ ἔπρεπε νὰ μας παρουσιάζωνται τὰ ἰδεώδη του εὐγενῆ, τὰ αἰσθημάτα του ὑψηλά, οἱ ἀγῶνές του ὑπεράνθρωποι καὶ τὰ ἐναντίον του ἀδικήματα φοβερά ἔπρεπε νὰ ζωγραφίζετο ὡς ὑπέροχος, ὡς ἐκλεκτὸς ἄνθρωπος, ὡς μάρτυρ, ἄξιος θαυμασμοῦ καὶ συμπαθείας. Ἄντι τούτου βλέπομεν ἓνα ἄνθρωπον, ὁ ὁποῖος ὀμιλεῖ ὡς ἐπιτοπλεῖστον ὅπως δὲν ὀμιλοῦν ποτὲ οἱ ἐκλεκτοί, καὶ περιστοιχίζεται ὑπὸ φίλων, οἵτινες οὐδέποτε περιστοιχίζουσι τοὺς ἐκλεκτούς, καὶ γράφει κάτι, τὸ ὁποῖον δὲν ἤξεύρομεν καλὰ τί εἶνε καὶ φαίνεται ὅτι τρέφει ἓνα ἄσπονδον καὶ ἄγριον μῖσος κατὰ τῆς κοινωνίας, ἀλλ' ἐντελῶς ἀδικαιολόγητον, διότι ἡ κοινωνία αὐτὴ δὲν φαίνεται νὰ του ἔκαμε τίποτε. Τοῦλάχιστον ὁ θεατὴς δὲν γνωρίζει τίποτε σχεδὸν ἐκ τοῦ παρελθόντος Μανθάνει μόνον, ὅτι ὁ Γλυκᾶς αὐτὸς ἠγάπησε τὴν κόρην ἐνὸς ἀλευρεμπόρου— κάποιαν Λουκίαν, — καὶ ὅτι ὁ ἀγαθὸς αὐτὸς ἄστος, ὁ ὁποῖος εἶνε καὶ ἰδιοκτῆτης ἀτμομύλου, ἠρνήθη φρονιμώτατα καὶ λογικώτατα καὶ κοινωνικώτατα, νὰ δώσῃ τὴν θυγατέρα του εἰς ἓνα πτωχὸν ποιητὴν, καὶ μάλιστα παρεγνωρισμένον. Δὲν θὰ ἦτο ἀνάγκη καὶ μεγαλοφυΐας διὰ νὰ συλλογισθῇ ὁ Γλυκᾶς ὅτι τὸ ἴδιον θὰ ἔκαμνε καθεὶ καλὸς ἄνθρωπος, ἂν εἶχε κόρην καὶ ἀτμομύλον, καὶ διὰ νὰ μὴν ἰξοργισθῇ τόσο κατὰ τῆς κοινωνίας δι' ἀδικίαν, τὸ ὁποῖον μόνος του βέβαια ἐπροκάλεσε. Συνήθως οἱ μεγαλοφυεῖς δὲν ζητοῦν εἰς γάμον τὰς θυγατέρας τῶν... ἀτμομύλων, καὶ ἂν τύχῃ νὰ γαπήσῃν καμμίαν, ἔχουν αὐτοὶ τὸν τρόπον καὶ τὴν δύναμιν νὰ γίνουσι κύριοι τῆς περιστάσεως. Ἄλλ' εἴπαμεν,

ὅτι ὁ Γλυκᾶς δὲν εἶνε μεγαλοφυής.

Ὁχι, ὠρισμένως. Διότι ἕως τὸ τέλος τῆς πρώτης πράξεως, ὁ καλόβολος θεατὴς ἤμποροῦσε νὰ το πιστεύῃ, νὰ το ἐλπίζῃ, νὰ το φαντάζετο τοῦλάχιστον. Ἄλλ' ὅταν εἰς τὰς ἄλλας δύο πράξεις ὁ Γλυκᾶς μεταβάλλῃ τόσον ἀπροόπτως τὸ δρᾶμα του εἰς φάρσαν, καὶ καταφεύγῃ εἰς μίαν ἐκδίκησιν ταπεινὴν κατὰ ταπεινῶν, τότε δὲν μένει πλέον καμμία ἀμφιβολία. Νὰ σας ἐξομολογηθῶ τὴν ἀλήθειαν; Ὅταν ἐγελοῦσα μετὸν τρελλὸν ἐκείνον τοῦ δρόμου, τὸν ὁποῖον ὁ Γλυκᾶς ἐνδύει καὶ παρουσιάζει ὡς ἑκατομμυριοῦχον θεῖον ἐξ Αὐστραλίας, διὰ νὰ του φιλήσουν τὰ χέρια οἱ θαυμασταὶ τοῦ πλοῦτου ὅταν ἐγελοῦσα μετὰς χονδρὰς ἀλλ' ἀφθόνως ἀλατισμένας εὐφυολογίας τοῦ *μπερκῆ* φίλου του, καὶ μετὰς κωμικοτραγικὰς προετοιμασίας τοῦ γάμου εἰς τὸ μέγαρον τοῦ ἀλευρεμπόρου, — ἡ ψυχὴ μου ἀπὸ μέσα ἐλυπεῖτο εὐλακρινῶς τὸν δυστυχημένον αὐτὸν ἄνθρωπον, εἰς βάρος τοῦ ὁποῖου ἐπαίχθη ἡ σκληρὰ ἐκείνη φάρσα, ἢ τόσο ἀδικος καὶ παράλογος. Διότι ἐπιτέλους τί ἔκαμεν ὁ κακόμοιρος, διὰ νὰ τον ἐμπαίξῃ καὶ διὰ νὰ τον ἀναστατώσῃ καὶ νὰ τον ἐξετελίσῃ τόσο ὁ τρελλὸς ἐκείνος μελλοθάνατος; Τί ἄλλο, σὰς παρακαλῶ, εἰμὴ τὸ καθῆκον του ὡς ἐντίμου ἐργοσυστάργου καὶ φιλοστόργου πατρός; Ἄμα ἔμαθεν ὅτι ὁ Γλυκᾶς, ὁ ἐρωτευμένος μετὴν κόρην του, δὲν ἦτο πλέον ποιητὴς, ἀλλὰ καὶ ἑκατομμυριοῦχος, ἐπέστρεψε νὰ τῷ προσφέρῃ προθύμως τὴν χεῖρά της. Δὲν ἤξεύρω ἂν δὲν θὰ ἔκαμνε τὸ ἴδιον ὁ κ. Δημητρακόπουλος ἀλλ' ἐγὼ θὰ το ἔκαμνα καὶ ἄς μὴν ἔχω ἀτμόμυλον. Τί τα θέλετε! Δὲν ἠμπόρεσα νὰ πεισθῶ μέχρι τέλους ὅτι ἦτο ἐκλεκτὸς καὶ ὑπέροχος ὁ ἄνθρωπος ἐκεῖνος, ὁ ὁποῖος τὰ ἔβαλε μ' ἓνα μυλωνᾶν καὶ τὸν ἐξεδικήθη μ' ἓνα τρελλὸν τοῦ δρόμου! Δι' αὐτὸ ὁ θάνατός του δὲν μου ἐφάνη θριαμβευτικὸς, οὔτε με συνεκίνησεν ὡς θάνατος ἀνώτερος.

Θὰ ἦτο ἴσως περὶ τῆ μετὰ τὰ λεχθέντα, λεπτομερεστέρα ἀνάλυσις τοῦ ἔργου. Ἀρκοῦμαι μόνον νὰ εἴπω, ὅτι πολλοί, πλείστοι λεπτομέρειαι θὰ ἦσαν ἱκαναὶ νὰ τιμῆσουν καὶ ἔργον με στερεωτέραν βάσιν. Πρέπει ὅμως νὰ σημειώσω μίαν, ὡς δείγμα. Ὁ Γλυκᾶς, ὅταν ὁ ἀλευρεμπόρος πηγαίνει νὰ τῷ προσφέρῃ εἰς γάμον τὴν θυγατέρα του, ἐκπλήσεται τάχα, πῶς, ἐν ᾧ ἡ Λουκία πρὸ πεντήκοττα ἀκόμη ἡμερῶν ἦτο ἀνήλικος, — διότι με αὐτὴν τὴν πρόφασιν ἀπερρίφθη ἄλλοτε ἢ πρότασις τοῦ ποιη-

τοῦ — πῶς ἔξαφνα ἐνηλικιώθη. Καὶ ὁ ἄλλος, χωρὶς νὰ τα χάσῃ διόλου, ἀπαντᾷ περίπου τὰ ἔξης: «Πενήντα ἡμέραι δὲν εἶνε ὀλίγαι... Ἀνέγνωσα εἰς ἓνα βιβλίον, ὅτι καὶ μία μόνη ἡμέρα ἀρκεῖ πολλάκις νὰ μεταβάλῃ τὸν ἄνθρωπον ἐξ ὀλοκλήρου». Τὸ πρόσωπον ποῦ τα λέγει, τὸ πρόσωπον ποῦ τὰκούει, ἡ στιγμή, ἡ κεκοιμημένη αἰτία, δίδουν εἰς τὴν ἀπάντησιν αὐτὴν μίαν λεπτότητα ξεχωριστήν.

Ἡ «Μυλόπετρες» ἐπαίχθησαν ὑπὸ τοῦ θιά-

σου τῆς κυρίας Αἰκατερίνης Βερόνη-Γεννάδη, μὲ πᾶσαν ἐπιτυχίαν. Διεκρίθη προπάντων ὁ κ. Γεννάδης ὑποκριθεὶς μὲ ὅλην τὴν φυσικότητα καὶ τὴν δύναμιν ἓνα ρόλον ὅχι τόσο φυσικὸν καὶ κουραστικώτατον, διότι ὁ Γλυκᾶς παρουσιάζεται ἀσθενὴς καὶ ἐτοιμοθάνατος εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς. Κατεχειροκροτήθησαν ἐπίσης καὶ ὁ φρονιμώτατος κ. Πετρίδης ὡς τρελλός, καὶ ὁ κ. Τσοῦκας ὡς μπεκρῆς φιλόσοφος. Ὁ τελευταῖος οὗτος μάλιστα εἶχε μερικὰς ἀπομιμήσεις τοῦ φυσικοῦ τόνου θαυμασίου ἐπιτυχεῖς.

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ